

**Biblioteca Sfântului Sinod.
Istorie și actualitate**

*Arhim. dr. POLICARP CHIȚULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod
București*

Abstract

The Library of the Holy Synod - A Historical and Contemporary Perspective

The Library of the Holy Synod was established in 1872 as a documentation center for the Romanian Orthodox bishops. The collections were formed from donations and various purchases. The library has been operating since 1912 in the Palace of the Holy Synod at Antim Monastery. Between 1959 and 1977, under the rule of Patriarch Justinian Marina, the library was reorganized based on scientific criteria and provided with appropriate facilities. Nowadays, the Library of the Holy Synod has valuable collections of manuscripts, old books and periodicals and also modern theological books. The library has also a laboratory for book repair and restoration and it is open to the interested public. Exhibitions, book launches and international scientific colloquia are organized each year.

Keywords: *library, manuscripts, the Holy Synod*

Vechi Biblioteci ecleziastice și bibliofili temeluitori ai Bibliotecii Sfântului Sinod

Biserica Ortodoxă Română constituie leagănul spiritualității, culturii și civilizației românești. Ea a creat și promovat valorile și activitățile care au avut ca punct de plecare frumusețea interioară a omului, răsărită din credință și meditație. Astfel, în chip firesc, cultura a izvorât din cult.¹

¹ O etapă inițială a cercetării noastre asupra istoricului Bibliotecii sinodale a fost tipărită în anul 2011, în lucrarea noastră ***Cărți din bibliotecile medievale***

În pridvorul Bisericii au luat ființă întâiele ateliere de copişti și traducători, școlile și tiparnițele care au dat la lumină primele tipărituri din țara noastră. Românii au avut grijă și de confrății lor ortodocși din lumea orientală, dar și din alte regiuni, aflați sub apăsătorul jug otoman, trimițându-le cu dărnicie cărți în limba lor, precum și material tipografic pentru a le cultiva credința și speranța unei eliberări, atât spirituale, cât și etnice. Adeseori, străini pîbegi, din fostul Bizanț, s-au adăpostit în casele intelectualilor primitori de la noi care le-au dat posibilitatea de a-și dezlănțui și cultiva talentul creator.

Găsim cu totul firească localizarea primelor biblioteci românești în cadrul așezămintelor mănăstirești, deoarece călugării au fost primii oameni de cultură ai românilor.²

Biblioteca Sfântului Sinod din București se află în fostul Palat al Sfântului Sinod, din incinta Mănăstirii Antim. Ea este continuatoarea vechii biblioteci a Mitropoliei și deține, înainte de toate, un fond bogat de manuscrise și de carte veche românească și străină. La cercetarea acestora, în vederea alcătuirii unui catalog, s-au descoperit multe exemplare care poartă marca de proprietate a unora dintre cei mai cunoscuți și mai pasionați colecționari de carte: Stolnicul Constantin Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, fără a neglija strădaniile de a aduna cărți ale mitropoliților Țării Românești Teodosie, Antim Ivireanul, Neofit Cretanul etc., consemnate pe filele volumelor.

Sunt necesare unele precizări în legătură cu înființarea bibliotecii Mitropoliei, dat fiind faptul că s-au emis diverse păreri despre acest moment. Nu există un document care să ateste, în mod clar, începutul ei, dar nu este greu de presupus că ierarhii și mănăstirile aveau pe lângă sine un

românești păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod. În textul de față reluăm unele idei, dar sub o formă revizuită și mult dezvoltată.

² V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959 (cuprinde o largă prezentare a creației artistice din jurul mănăstirilor românești) apud. Barbu Teodorescu, *Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, A. Cărturari, tipografi...*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1959, nr. 7-10, p. 827.

fond de carte, cel puțin pentru săvârșirea slujbelor, cărți care nu sunt deloc puține. Călugării au copiat și imprimat în tipografiile foarte multe scrieri ale Părinților Bisericii, volume care se păstrau „spre folosul de obște,” cum găsim scris pe cărțile și manuscrisele de la Mănăstirea Căldărușani. Tipăriturile s-au păstrat alături de bogatele fonduri de manuscrise, formând biblioteci cum sunt, de exemplu, cele de la mănăstirile Bistrița vâlceană și Hurezi sau de la Episcopiile Râmnicului și Buzăului. Au rămas în istorie colecțiile de manuscrise și cărți de la mănăstirile Dălhăuți, Poiana Mărului, Cernica, Ghighiu, Curtea de Argeș, Cozia etc.

Cu toate că s-a afirmat că vechea bibliotecă a Mitropoliei este *probabil anterioară sec. al XVIII-lea*,³ s-a insistat pe faptul că bazele acestei biblioteci au fost puse de către mitropolitul Neofit Cretanul, conform afirmațiilor ierarhului,⁴ care i-a clădit și un loc⁵ anume. Subliniem, totuși, că Mitropolia Țării Românești are o bibliotecă mai veche de secolul al XVIII-lea, deoarece în Biblioteca Sfântului Sinod există cel puțin 20 de volume cu însemnările mitropolitului Teodosie (1668-1672; 1679-1708), unele dintre aceste însemnări fiind făcute încă din 1668.⁶ Cercetând aceste înscrisuri, reiese că ierarhul cumpăra cărți și, totodată, primea donații de la persoane de vază. Nu toate cărțile semnate de el se folosesc la strană, în biserică, ceea ce

³ Marta Anineanu, *Din istoria bibliografiei românești. Catalogul sistematic din 1836 al bibliotecii Mitropoliei din București*, în vol. *Studii și cercetări de bibliologie*, 1955, I, București, Ed. Academiei R.S.R., p. 113.

⁴ *Ibidem*, p. 114.

⁵ Presupunem că este vorba de încăperea boltită, cu ziduri groase, de cărămidă, aflată pe latura de vest a paraclisului Reședinței Patriarhale (refăcut de Nicolae Mavrocordat în 1723), în care a funcționat biblioteca Reședinței Patriarhale.

⁶ Marta Anineanu citează însemnările mitropolitului Teodosie din 1700 și 1701 de pe volumele cuprinzând *Viețile sfinților* tipărite în Lavra Pecerska, Kiev în 1700, art. cit. p. 113, dar noi am descoperit note datând din 1668, 1683 și 1692, o parte fiind publicate în lucrarea noastră *Cărți din bibliotecile medievale...*, passim.

înseamnă că mitropolitul avea, în mod firesc, o bibliotecă personală, care a rămas după moarte în proprietatea Mitropoliei.

În aceeași situație se află și cărțile mitropolitului Antim Ivireanul (1708-1716), al cărui ex-libris l-am identificat pe mai multe tipărituri grecești. El a semnat pe foaia de titlu în grecește: „*din ale lui Antim, episcopul Râmnicului (1705-1708)*.”⁷ De altfel, Sfântul Antim a prescris în **Diata** sa (cap. 18) o anumită rânduială pentru felul în care trebuia să se realizeze împrumutul de carte din biblioteca pe care el însuși o înființase la ctitoria sa, Mănăstirea Tuturor Sfinților, în care el lăsase cărți grecești și românești.

Totuși, cea mai importantă contribuție la cristalizarea bibliotecii Mitropoliei a avut-o mitropolitul Neofit Cretanul (1738-1754). Acest ierarh grec, originar din insula Creta, odată venit în Țara Românească, l-a impresionat, prin știința și cultura sa, pe domnitorul Constantin Mavrocordat (1735-1741), astfel încât a ajuns dascăl al lui Alexandru, fiul acestuia.

Mitropolitul Neofit a organizat un locaș special pentru o bibliotecă a Mitropoliei, pe care a îmbogățit-o chiar cu volume din biblioteca lui Nicolae Mavrocordat, date lui ca plată, pentru niște datorii, de către Constantin Mavrocordat, fiul moștenitor al domnitorului.

Unele volume din Biblioteca Sfântului Sinod, provenite din vechea bibliotecă a Mitropoliei, poartă ex-librisul mitropolitului Neofit, cu afurisirea celor care le-ar înstrăina. Se cunoaște faptul că Biblioteca Națională de la Sf. Sava a primit, în 1836, o parte din cărțile vechii biblioteci a Mitropoliei, iar în 1868 o altă parte a ajuns la Seminarul Central din București.

Începuturile Bibliotecii Sfântului Sinod

Unirea Principatelor Române, petrecută în 1859, a determinat inițierea unor demersuri în privința constituirii unui for bisericesc superior unic pentru cele două Mitropolii: cea a Țării Românești și cea a Moldovei. Acest

⁷ Arhim. Policarp Chițulescu, *Noutăți despre biblioteca Sf. Antim Ivireanul*, în Ziarul *Lumina* al Patriarhiei Române, 25 nov. 2010.

lucru s-a întâmplat abia în anul 1872 prin Legea sinodală, când s-au pus bazele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.⁸

Legea sinodală din 1872 prevedea ca pe lângă Cancelaria Sfântului Sinod să se formeze și o bibliotecă. Aceasta avea să se contureze de-a lungul timpului prin donații și achiziții. În data de 8 august 1877, arhidiaconul Gherasim Saffirin a fost delegat de Sfântul Sinod să ridice de la mănăstirea Hurezi un număr de 212 titluri, pentru a le duce la București, în scopul formării unei *Biblioteci a Sfântului Sinod*. Catalogul⁹ în baza căruia s-au luat cărțile de la Hurezi conține date foarte sumare despre cărțile respective. Acestea sunt descrise la modul general, nefiind menționat anul, locul de apariție sau chiar titlul lucrărilor! Nu știm dacă aceste volume au ajuns la destinație din cauza dificultății identificării lor. Printre primele donații cunoscute se numără cea a arhierelui Calist Stratonichias Băcăuanu care, la 28 mai 1880, dăruia Bibliotecii sinodale un *Pidalion* tipărit la Neamț, în 1844.

Neavând un sediu propriu, Sfântul Sinod și Cancelaria sa și-au desfășurat activitatea mai întâi în casele bisericii Sf. Dumitru din București, apoi în cele ale familiei Lahovary. În anul 1909, un incendiu a distrus o parte din arhiva și biblioteca Sfântului Sinod. Pentru buna desfășurare a ședințelor de lucru și a activităților Sf. Sinod, la solicitarea Bisericii, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a construit o clădire la Mănăstirea Antim, inaugurată în data de 10 octombrie 1912. La acest moment festiv, mitropolitul primat Conon Arămescu-Donici a amintit în cuvântarea sa și faptul că Sf. Sinod

⁸ Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române reprezintă adunarea tuturor episcopilor ortodocși români, prezidați de mitropolitul primat, care avea reședința la București. În 1885, Biserica Ortodoxă Română a fost recunoscută ca autocefală (dreptul de a-și organiza singură activitățile interne, dar în acord cu Dogmele, Tradiția - Canoanele, Disciplina - Bisericii Ortodoxe Universale), iar în 1925 mitropolitul-primat a devenit patriarh.

⁹ Arhiva Mănăstirii Hurezi, Dosar nr. 3/1877.

avea, în sfârșit, un local nou, unde, pe lângă spațiul de lucru, putea să-și așeze „*arhiva și bogata bibliotecă*.”¹⁰

Biblioteca servea spre documentare ierarhilor și personalităților Bisericii, dar nu avea un caracter public. Ea a fost îmbogățită, în timp, prin donații din partea ierarhilor și, ulterior, prin numeroase achiziții. Îi menționăm pe primii ierarhi care au lăsat bibliotecii Sinodului unele cărți sau chiar toată biblioteca personală: mitropolitul-primat Calinic Miclescu (+1886), mitropolitul-primat Conon Arămescu-Donici (+1922), arhiepiscopul Meletie Dobrescu Gălățeanul (+1923), arhiepiscopul Sofronie Vulpescu (+1923).

De-a lungul timpului, apar referiri sporadice și la bibliotecă. Aceasta deoarece un funcționar din Cancelarie avea îndatorirea de bibliotecar, cum este cazul pr. Ovidiu Musceleanu care, în 1923, trecea de pe postul de director al Cancelariei (pe care îl ocupase între 1896-1923) pe cel de arhivar și bibliotecar, rămânând aici până în februarie 1924. Acesta a și consemnat pe o *Biblie* de la 1688 că a primit-o pentru Biblioteca Sinodală de la Internatul Teologic.

Că biblioteca era în preocuparea ierarhilor o dovedește chiar arhiepiscopul Meletie Constanțeanu care, în ședința Sf. Sinod din 1912, îndemna la procurarea colecției complete a *Monitorului Oficial* și a colecției de legi *Hamangiu* pentru Biblioteca Sfântului Sinod, necesare Cancelariei Sfântului Sinod.

În anul 1922, istoricul Ștefan Berechet scria un articol numit *Ne trebuie muzeu și bibliotecă*,¹¹ în care sublinia necesitatea existenței unei biblioteci teologice care să poarte oficial numele de „Biblioteca Sfântului Sinod.” Ulterior, chiar mitropolitul primat Miron Cristea, devenit patriarh în 1925, a făcut un apel către preoți și credincioși să doneze cărți pentru constituirea unei biblioteci utile cât mai multora.

¹⁰ Cuvânt inaugural publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1, ianuarie, 1913, p. 24-28.

¹¹ În revista *Biserica Ortodoxă Română*, 1922, nr. 6, p. 528.

În septembrie 1930, patriarhul Miron Cristea îi solicita mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei cărți patristice în limba rusă pentru Biblioteca Sfântului Sinod.

Reorganizarea Bibliotecii Sfântului Sinod pe baze științifice

În timpul păstoriei patriarhului Justinian Marina (1948-1977), Biblioteca Sfântului Sinod din Palatul sinodal de la Antim a fost cu totul reamenajată, împreună cu ansamblul care o găzduia.

Menționăm și faptul că unele săli, holul principal și exteriorul palatului au fost împodobite cu picturi de către artista Olga Greceanu în trei etape: 1933, 1961 și 1965.

În primul rând, în 26 februarie 1950 s-a votat **Regulamentul organismelor centrale din Patriarhia Română** (în cadrul **Legiurilor Bisericii Ortodoxe Române**, numite azi **Statutul de organizare și funcționare a BOR**). În acest regulament, articolele 193-195 reglementau, pentru prima oară la noi, modul de organizare și desfășurare a activității bibliotecilor școlilor de teologie și a celor eparhiale (din episcopii, arhiepiscopii, mitropolii).

În Palatul de la Antim, care nu mai servea ședințelor Sf. Sinod (deoarece ele aveau loc la Reședința patriarhală), fostele birouri ale ierarhilor de odinioară au fost amenajate pentru a se păstra cărțile: pereții au fost îmbrăcați în întregime cu mobilier din lemn de stejar, conform proiectului întocmit de către arhitectul D. Ionescu-Berechet și sculptat, între 1959-1962, în atelierele Patriarhiei de la mănăstirea Plumbuita.

Cele două săli monumentale - foste de ședințe - au fost deschise prima, ca sală de lectură, iar a doua, pentru expoziții. Biblioteca din palatul de la Antim a primit temporar numele de „Biblioteca Patriarhiei,” iar din 1965 i s-a fixat numele avut inițial de „Biblioteca Sfântului Sinod.” Sălile destinate azi cititorilor, poartă încă ecourile întronizării primului Patriarh al României, Miron Cristea (1925), sau ale altor evenimente, de mare însemnătate, din istoria Bisericii noastre.

Translarea Palatului Bibliotecii Sfântului Sinod

Amplasat chiar în zona unde se amenaja bulevardul Victoria Socialismului, Palatul Bibliotecii Sfântului Sinod trebuia demolat, dar, grație soluției realizate de echipa inginerului dr. Eugeniu Iordăchescu, prin procedeul „translație,” în ianuarie 1985, clădirea sinodală a fost rotită, pe o temperatură de -18° , în 6 ore și 20 de minute, aproximativ 13° , cu o viteză de rotire de 1,56 m/oră. Pe 20 februarie, același an, palatul a fost deplasat de la locul său inițial, la o distanță de 20.35 m, fiind adus la câțiva metri de biserica mănăstirii, pe latura de nord a acesteia, pe locul vechii cuhnii și al unui corp de chilii demolate. Lucrarea de mutare a clădirii a durat, în această a doua etapă, 13 ore și 38 de minute. Pe tot timpul lucrărilor, personalul care activa în interiorul palatului, la Cancelarie și la Bibliotecă, și-a desfășurat nestingherit activitatea. În prealabil, fuseseră evacuate depozitele de la subsolul care se desființa, pentru a se putea turna centura de beton care asigura integritatea clădirii, pe toată durata mutării.

Colecțiile Bibliotecii Sfântului Sinod s-au mărit considerabil prin venirea aici, în 1959, a unei părți din biblioteca (Reședinței) Palatului Patriarhal, la care s-au adăugat: bibliotecile Mănăstirii Tuturor Sfinților (Antim) și a Internatului Facultății de Teologie din București de la mănăstirea Radu Vodă (la Internatul teologic erau concentrate multe alte biblioteci: cele ale Facultăților de Teologie de la Suceava și Cernăuți - evacuate în martie 1944 - bibliotecile Seminarului Central din București (avea 4) și cea a Seminarului „Nifon;” Internatul, Facultatea de Teologie din Suceava și Seminarile fuseseră desființate în 1948, iar cărțile și manuscrisele lor, depozitate vremelnic, la biblioteca Internatului Facultății de Teologie). În Biblioteca sinodală de la Antim au mai fost strânse și cărți vechi, de la unele parohii din București (Brezoianu, Sf. Mina - Stejaru, Sf. Ilie Rahova) și din țară - în special, Moldova - care s-au alăturat celor peste 500 de volume de carte veche care aparținuseră Cancelariei Sfântului Sinod.¹² Tot la Biblioteca sinodală au venit în 1959 cărțile care aparținuseră cândva unor alte instituții

¹² Arhiva Administrației Patriarhale, Dosar nr. 45/1959.

ecleziastice: *Societatea licențiatilor în teologie*, *Societatea studenților în teologie*, *Societatea clerului român „Ajutorul,”* *Biblioteca Consistoriului Superior Bisericesc*, *Biblioteca Tipografeii Cărilor Bisericești - Institutul biblic* (acesta din urmă, în 1962, a donat Bibliotecii Sinodului 9872 volume), Seminariile teologice de la Huși, Galați și Ismail, desființate încă din 1891.

O importantă contribuție la sporirea fondurilor Bibliotecii Sfântului Sinod a avut-o *Comisia de achiziții* formată din: fostul mitropolit al Bucovinei Tit Simedrea,¹³ profesorul Al. Elian,¹⁴ Virgil Căndea, prof. Dan Simonescu (membru din 1966), preotul clasicist Dumitru Fecioru. Acesta din urmă, reputat traducător din limba greacă veche, a catalogat o parte din manuscrisele românești și a avut misiunea de a concentra și organiza la Sfântul Sinod toate fondurile bibliotecilor instituțiilor bisericești desființate.

Unii dintre membrii comisiei fuseseră bibliotecari la Academia Română, ceea ce a ajutat la organizarea Bibliotecii sinodului după normele acesteia. Începând cu 1964, din comisie au făcut parte și pr. Ene Braniște, diac. Emilian Vasilescu, Const. Pavel, toți fiind profesori la Facultatea de Teologie din București. Achizițiile se făceau de la persoane particulare prin *Anticariatul de Stat*, de la *Centrul de librării și difuzare a cărții* și *Colectura bibliotecilor*.

Într-o perioadă relativ scurtă (1960-1975) s-au procurat masiv cărți de la unele personalități ale culturii române aflate la apusul vieții sau de la moștenitorii lor.

Printre primele donații se numără cele peste 1.400 de volume de carte, reviste și manuscrise personale, care au revenit Bibliotecii sinodale în 1959 de la ieroschimonahul martir Daniil Sandu Tudor, mort în noiembrie 1962 în temnița de la Aiud, pentru vina de a fi fost animator al mișcării de revigorare spirituală și culturală *Rugul aprins* de la mănăstirea Antim.

¹³ Cunoscut istoric și cercetător al manuscriselor și al cărților vechi, v. *Mitropolitul Tit Simedrea, Un Ierarh misionar, istoric al vechii culturi românești*, în *Ziarul Lumina*, 30 dec. 2011.

¹⁴ Reputat bizantinolog.

În 1960 a fost adusă la Sf. Sinod biblioteca dr. Nicolae Popoviciu (+ 1960), fost episcop al Oradiei și cea a acad. Teodor Burada. În același an, au fost strânse și expediate la Sf. Sinod cărțile grecești de la fostele comunități elene din Sulina, Galați, Tulcea, Brăila, Constanța. Tot în 1960, câteva sute de cărți au fost dăruite Sf. Sinod de cunoscutul G.T. Kirileanu, scriitor și fost bibliotecar regal.¹⁵ În anul următor, au fost cumpărate lucrări rămase în manuscris de la familia reputatului profesor Vasile Loichiță, fost decan al Facultății de Teologie din Cernăuți.

Biblioteca Sf. Sinod a cumpărat în 1961 de la I. Miculescu-Prăjescu, nepotul mitropolitului primat Calinic Miculescu, volume care aparținuseră ierarhului bibliofil. Istoricul de artă Victor Brătulescu a vândut Bibliotecii sinodului exemplare de valoare pentru a fi incluse în colecțiile de patrimoniu. O achiziție importantă a fost în 1961 biblioteca pr. dr. Gh. Ciuhandu, fost protopop bihorean și militant ortodox. Acesta deținea o bogată colecție de manuscrise și carte românească rară.

Pentru a îmbogăți biblioteca proaspăt reorganizată și pentru a pune la adăpost cărțile vechi, patriarhul Justinian a trimis în 1961 o circulară în toată țara prin care solicita să i se trimită la București cărțile vechi netrebuincioase parohiilor. O frumoasă donație a fost primită din partea primarului Florenței, Giorgio La Pira, care, în 1962, a publicat în facsimil bula papală *Laetentur caeli et exultet terra* a unirii Bisericii Occidentale cu cea Orientală, petrecută în strălucitul oraș italian în 1439, la Sinodul de la Ferrara-Florența.

În 1962, a fost adusă la Biblioteca sinodului agoniseala de carte a lui Constantin Sudețeanu, fost profesor universitar de sociologie și etică la Universitatea din Cluj. Alături de cărți, s-au cumpărat și hrisoave, monede, icoane, costume populare, veșminte și odoare vechi de altar.¹⁶ Lor li se

¹⁵ Arhim. Policarp Chițulescu, *G. T. Kirileanu - ctitor de biblioteci*, în Ziarul *Lumina* al Patriarhiei Române, 2 dec. 2010.

¹⁶ În actuala sală de conferințe a Bibliotecii a funcționat prima expoziție muzeală a Patriarhiei, amenajată aici în 1964; v. Arhim. Policarp Chițulescu, *O icoană de la Sf. Neagoe Basarab și primul muzeu al Patriarhiei Române*, în

adaugă, din 1963, și valoroasa fototecă a lui Al. Petit, cunoscut fotograf interbelic. Tot în 1963, preotul academician Nicolae M. Popescu, fost dascăl al regelui Mihai, ministru al cultelor etc., a donat Patriarhiei 6.000 volume, între care nenumărate manuscrise și cărți românești rare. Lui i s-a alăturat prof. ieșean Cicerone Iordăchescu, care a lăsat spre păstrare manuscrisele sale, pline de gânduri care atunci nu puteau fi rostite...

Artista Olga Greceanu a vândut în 1963 Bibliotecii Sinodului cele opt volume manuscrise ale faimosului *Dicționar biblic*,¹⁷ bogat ilustrat, rodul unei munci de peste 30 de ani.

Biblioteca Sf. Sinod a funcționat de obicei cu 5 bibliotecari. În afară de pr. prof. Dumitru Fecioru, biblioteca a avut și alți bibliotecari pricepuți, cu o cultură deosebită, unii dintre ei fuseseră mutilați spiritual și fizic de regimul comunist, cărora patriarhul Justinian le-a întins o mână de ajutor, recuperându-le talentul și valoarea. Îi pomenim pe unii dintre acești devotați bibliotecari: pr. prof. Dumitru Stăniloae, Dan Zamfirescu, Gh. Alexe, scriitorul Bartolomeu Valeriu Anania,¹⁸ fost și șef al bibliotecii în 1965, Niculae Mihaela, Tereza Valerian.

Printre cei care au luat parte la noua organizare a bibliotecii de la Sf. Sinod încă de la începuturile ei s-a numărat arhimandritul Grigorie Băbuș, arestat în 1959 cu tot „lotul” *Rugului aprins*. El s-a întors la bibliotecă în 1964, odată cu grațierea generală, pentru a fi directorul bibliotecii timp de 44 de ani.¹⁹

vol. *Sf. Voievod Neagoe Basarab - ctitor de biserici și cultură românească*, București, Ed. *Cuvântul vieții*, 2012, p. 231-240.

¹⁷ Publicat în 2011 la Editura Patriarhiei Române.

¹⁸ Fost mitropolit al Clujului (+ 2011).

¹⁹ Arhim. Policarp Chițulescu, *Arhimandritul Grigorie Băbuș, un vrednic slujitor al altarului și al cărții*, în Ziarul *Lumina* al Patriarhiei Române, 23 feb. 2011.

În data de 22 februarie 1966, la împlinirea vârstei de 65 de ani, patriarhul Justinian a dăruit Bibliotecii manuscrise și cărți de mare preț,²⁰ grijă pe care a manifestat-o până la sfârșitul vieții.

Biblioteca Sf. Sinod a primit în 1966 o parte dintre cărțile eruditului preot muzicolog, I. D. Petrescu-Visarion. Alte cărți de preț au fost cumpărate în 1967 de la profesorul istoric Teodor M. Popescu și de la Nestor Camariano, care le avea de la bizantinologul Demostene Russo. Tot în 1967, doctorul Horațiu Georgescu a donat colecția *M. Eminescu*, cuprinzând 212 volume cu ediții valoroase ale operei poetului național, inclusiv ediții princeps, studii etc.

În 1968 au fost cumpărate unele volume de la pr. prof. P. Vintilescu, iar în 1969 de la istoricul G. Potra.

Începând cu 1970, s-a înfiripat posibilitatea unei mai largi deschideri a bibliotecii, dar către un public avizat: profesori, doctoranzi, studenți teologi și cercetători laici din toată țara. Arhimandritul director Grigorie Băbuș, autor de cărți și studii, a continuat organizarea științifică a bibliotecii, întocmindu-se fișiere pentru cărți și periodice, inclusiv pentru fondurile de patrimoniu.

Biblioteca Sfântului Sinod a făcut numeroase donații de periodice și carte către instituții bisericești sau către unele personalități ale culturii universale. În 1965 i s-a trimis profesorului italian Mario Ruffini colecția completă a revistelor *Biserica Ortodoxă Română* și *Glasul Bisericii*. În 1966 s-au trimis volume în Olanda și SUA, în 1967 Institutul de istorie, filologie și folclor din Craiova a primit exemplare de carte veche la solicitarea lui C. Nicolăescu-Plopșor; în februarie 1968 s-au trimis exemplare la: Casele de odihnă și de îngrijire a clericilor vârstnici de la mănăstirile Cheia, Viforâta, Dealu, apoi mănăstirile: Cernica, Căldărușani, Pasărea, Țigănești, Ghighiu, Ciorogârla, Neamț, Sihăstria, Putna, Agapia, Văratice, Frăsinei, Hurezi, Curtea de Argeș, Prislop, la unele dintre acestea

²⁰ Arhim. Policarp Chițulescu, *Un Arhieratikon manuscris din secolul al XIX-lea aflat în colecțiile Bibliotecii Sfântului Sinod*, în vol. *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, Târgu-Mureș, volumul XI/2012, p. 104-117.

funcționând și seminarii de băieți sau de fete. În septembrie 1977, unele vechi tipărituri muzicale au fost donate bibliotecii Institutului Teologic din Sibiu, iar în ianuarie 1978 Episcopia Ortodoxă a Alba Iuliei a primit un număr însemnat de cărți și reviste. În luna iunie 1978 s-a făcut o donație importantă Institutului Ecumenic pentru Studii Teologice din Ierusalim, iar în noiembrie același an, alte exemplare au plecat la Centros de Estudios Orientales y Ecumenicos Juan XXIII, Salamanca, Spania. În 1979 s-au expedit volume și la mănăstirile Prislop și Râmeț, cartea religioasă fiind, ca odinioară, liantul care unea frații de peste munți.

Și după Revoluția din 1989, Biblioteca Sfântului Sinod și-a continuat frumoasa tradiție de a înzestra cu exemplare din fondul de dublete (cărți și periodice) bibliotecile unor eparhii sau pe cele ale unor școli de teologie nou-înființate; ne referim la Biblioteca Facultății de Teologie din Iași, care a primit 7657 de volume, în 1991, iar biblioteca Facultății de Teologie din Craiova a pornit la drum tot cu volume de la Sf. Sinod. Au mai primit donații Seminarul de la Dunărea de Jos (1992), Facultatea de Teologie din Arhiepiscopia Târgoviștei (2010), biblioteca Episcopiei Severinului și Strehaiei (2010), cea a Episcopiei Tulcii (2010), Seminarul Teologic din București (2010) etc.

Astăzi, catalogarea documentelor se realizează atât pentru fișierele clasice, cât și în softul Liberty3 pentru o viitoare constituire a cataloagelor digitale on-line.

Dintre serviciile destinate publicului, amintim: consultarea documentelor în sala de lectură, consultarea bazelor de date abonate de bibliotecă, acces la internet și la cataloagele alfabetice, asistență în identificarea publicațiilor în cataloage, accesibilitatea informației: fotocopiere, inscripționare CD și pe DVD, copiere date pe memory stick, printare, scanare, fotografiere digitală, împrumut interbibliotecar (intern și extern), realizarea de bibliografii și biobibliografii, vizite colective în bibliotecă, manifestări culturale permanente sau ocazionate de marcarea unor evenimente, simpozioane, colocvii, mese rotunde, lansări de carte, întâlniri tematice, expoziții de carte.

Biblioteca Sfântului Sinod este formată din două secții generale:

Secția *Colecții speciale* care cuprinde:

- Cabinetul de manuscrise
- Cabinetul de carte veche românească
- Cabinetul de carte veche străină
- Cabinetul de fotografie și documente
- Cabinetul de reviste și periodice vechi, românești și străine

Secția *Colecții contemporane* care cuprinde:

- lucrări de teologie, istorie, filosofie, beletristică, dicționare, enciclopedii.

Fondul Cabinetului de manuscrise al Bibliotecii este unul dintre cele mai reprezentative, el cuprinzând lucrări slavone, grecești și românești, precum și o serie de vechi manuscrise muzicale. Cele peste 500 de manuscrise datează din secolele XIV-XX; amintim celebrul ***Sbornic al lui Gherman*** (1359) copiat pe pergament, cele două manuscrise autograf de la Gavril Uric (prima jumătate a sec. XV), ***Liturghier*** (sec. XV - pergament pe rotulus) și alte zeci de volume cuprinzând literatură liturgică, ascetică-filocalică, copiate în secolele XIV-XV, ***Tetraevanghele*** (sec. XVI). Adăugăm și un substanțial fond de manuscrise românești, provenit în mare parte de la Mănăstirea Căldărușani. Aceștia li se adaugă și o serie de diplome și hrisoave din secolele XVI-XVIII.

Dintre manuscrisele mai recente, amintim pe cele ale lui Gala Galaction, prof. Teodor M. Popescu, ieroschim. martir Daniil Sandu Tudor, ale vestiților profesori de la Facultatea de Teologie din Cernăuți: Vasile Gheorghiu, Cicerone Iordăchescu, Vasile Loichiță sau ale artistei Olga Greceanu, autoarea frescei care împodobește monumentală incintă a bibliotecii.

Sub îndrumarea arhid. prof. dr. Sebastian Barbu-Bucur s-a demarat cercetarea și catalogarea manuscriselor muzicale din Biblioteca Sfântului Sinod. Rezultatele acestor prețioase investigații urmează a fi publicate într-un volum-catalog ilustrat. De asemenea, valorificarea științifică a fondului de manuscrise slave se realizează sub îndrumarea doamnei prof. dr. Zamfira Mihail (urmând tradiția începută de tatăl său, eruditul preot istoric Paul

Mihail, care a fișat primele manuscrise slave de la sinod), antrenând în acest proiect și cercetători străini (de la Sofia, Moscova și Sankt-Petersburg). Tot în direcția valorificării științifice a colecțiilor Bibliotecii, a fost întocmit **Catalogul Cărții vechi românești** - pentru secolele XVII-XVIII. În prezent, se lucrează și la **Catalogul manuscriselor românești**, început de pr. Dumitru Fecioru în urmă cu 50 de ani, de atunci lucrarea nemaifiind continuată. Fiecare volum de carte veche sau manuscris catalogat presupune o laborioasă descriere a conținutului, a însemnărilor marginale, însoțite de fotografii. Pentru întocmirea profesionistă a unei astfel de fișe sunt necesare cunoștințe de literatură profană și teologică (patristică și biblică), istorie, artă creștină (în special bizantină), noțiuni de paleografie chirilică, greacă și slavonă, heraldică etc. În sprijinul identificării și descrierii corecte a miilor de exemplare de patrimoniu, din colecțiile Bibliotecii sinodale, a fost creată o mică bibliotecă, din care amintim titlurile: **Les filigrannes** de Charles-Moise Briquet, **Le manuel du libraire** de Jacques Charles Brunet, **Trésor de livres rares et précieux** de J. G. Th. Graesse, **La bibliographie hellénique** de E. Legrand, **Dictionnaire encyclopédique du livre**, **Bibliografia Românească Modernă** etc., toate aceste lucrări constând în mii de pagini de importante descrieri științifice ale cărților rare și prețioase.

Fondul Cabinetului de carte veche străină și românească

Cartea veche constituie una dintre cele mai valoroase secțiuni a *Colecțiilor speciale*. Cea mai veche carte străină din Biblioteca Sfântului Sinod este volumul greco-latin **De rebus suis Carmina**, aparținând Sf. Grigorie Teologul, tipărit în 1504 la Veneția, în oficina lui Aldus Manutius. Lui i se adaugă numeroase alte tipăriri grecești și slave imprimate între secolele XVI-XVIII, cu legături elegante și ex-librisuri ale unor posesori celebri.

Cea mai veche carte românească este **Antologhionul** de la Câmpulung, apărut în 1643, căruia i se alătură **Cazania de la Iași** (1643) și multe alte titluri din **Bibliografia Românească Veche**.

Restaurarea și conservarea colecțiilor de patrimoniu

Un vechi deziderat al Bibliotecii - azi împlinit - a fost deschiderea unui atelier propriu de restaurare carte. Acesta funcționează astăzi în spațiul Bibliotecii, cu personal atestat în domeniu. De-a lungul celor 4 ani de funcționare a atelierului, începând cu 2010, au fost restaurate importante volume de patrimoniu: *Noul Testament*, Basileae, 1545; Sf. Atanasie cel Mare, *Opere complete*, Paris, 1625 (exemplar din biblioteca de la Văcărești, cu ex-librisul domnitorului Nicolae Mavrocordat); *Nea Synopsis Diaforon Istorion*, aparținând lui Matei Cygala, Veneția, 1637, o ediție foarte rară a acestei lucrări, *Scutul Catehismului*, Alba Iulia, 1656; *Psaltirea în versuri*, Uniev, 1673 (Sf. Ierarh Dosoftei), *Acatist*, imprimat de Sf. Antim Ivireanul, Snagov, 1698 - unicat; D. Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, Iași 1698, *Dumnezeieștile Liturghii* tipărite de Sf. Antim Ivireanul la Târgoviște în 1713, *Octoih*, Buzău, 1700, ediția rară a *Didahiilor* aparținând episcopului Ilie Miniati, Veneția, 1720 ș.a. Acestea li se adaugă manuscrise, documente, fotografii, hărți, scrisori, toate fiind rezultatele de excepție ale restauratorului-expert, Gabriela Pisiică. Astfel, aceste valori au fost salvate de la degradare și dispariție. Au avut loc și participări din partea Bibliotecii la saloane naționale de restaurare, unde aceste lucrări au fost evidențiate.

Vizite primite de Biblioteca Sfântului Sinod

Biblioteca Sfântului Sinod a fost gazda a numeroase vizite din partea unor delegații străine, tot aici organizându-se și conferințe internaționale, precum și alte momente festive. Amintim: vizita delegației participante la *Conferința creștină pentru pace* (11-17 nov. 1963), vizita Catolicosului Vasken I al Armeniei (iunie 1965), vizita Arhiepiscopului Michael Ramsey (iunie 1965), vizita președintelui Indiei, Sardepalli Radhakrishnan, (octombrie 1965). În sala de lectură a Bibliotecii a avut loc în data de 16 octombrie 1966 ședința solemnă a Sfântului Sinod cu ocazia împlinirii a 250 de ani de la moartea martirică a Sf. Antim Ivireanul. Alte vizite au fost cea a patriarhului Pimen al Rusiei (oct. 1972) și cea a arhiepiscopului Sundby de Upsalla, primatul luteran al Suediei, (2-12 mai 1972).

În mai multe rânduri (mai ales după 1989), Biblioteca a fost vizitată de șefii de stat ai Gruziei care au venit la mănăstirea Antim, alături de alți miniștri și ierarhi străini.

În data de 9 decembrie 2013, la Biblioteca Sfântului Sinod a fost primit ES Mons. J. L. Bruguès, directorul Bibliotecii și Arhivelor Vaticanului, însoțit de ES dl. Bogdan Tătaru-Cazaban, ambasadorul României pe lângă Sfântul Scaun.

Patriarhii României, fiind direct răspunzători de Biblioteca Sfântului Sinod, ca președinți ai Sfântului Sinod, au consolidat poziția bibliotecii prin continuă susținere financiară și prin donații de carte.

Printre ultimele mari donații primite de Biblioteca Sfântului Sinod de la unele personalități, se numără bibliotecile: arhim. Sofian Boghiu, pr. prof. Gheorghe Moisescu, acad. Virgil Câdea, arhim. Grigorie Băbuș, prof. Iorgu Ivan, arhim. Chesarie Gheorghescu, prof. Radu Mărculescu - fost pictor de biserici etc.

În data de 28 octombrie 2012, a fost celebrat centenarul Palatului Sfântului Sinod. Tot atunci, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, în prezența membrilor Sfântului Sinod a inaugurat noua sală de lectură. Cu acest prilej, a fost prezentat publicului albumul ***Palatul Bibliotecii Sfântului Sinod - istorie și actualitate***. De asemenea, la intrarea în clădire, a fost dezvelită o placă de marmură care consemnează aniversarea centenarului edificiului sinodal.

Activitatea științifică și de cercetare, ca misiune creștină

Pentru a face posibilă, în cadrul Bibliotecii, organizarea de sesiuni științifice și alte întruniri tematice s-a amenajat (cu dotări de mobilier și tehnică nouă) sala de întruniri *Conon Arămescu-Donici, mitropolit primat* (sfințită / inaugurată în 2010), prevăzută cu un oficiu; acestora li se adaugă și o sală de lectură modernizată, care poartă numele: *Atanasie Mironescu, mitropolit primat*.

Pentru prima oară în existența sa, Biblioteca a organizat în 2010 și în anii următori, sesiuni științifice internaționale, cu titlul ***Colocviile Bibliotecii sinodale de istorie a textelor vechi***, care au abordat teme de

cercetare, plecând de la texte aflate în manuscrisele din colecțiile sale sau de la teme de istoria cărții vechi; mergându-se pe aceeași linie, au fost vernisate și expoziții de fotografie, carte veche și manuscrise, la care se adaugă lansări de carte, seminarii cu studenți, elevi etc. Tot pentru întâia oară, din anul 2008, s-au publicat studii în reviste de specialitate (în *Revista de istorie a cărții* de sub egida Bibliotecii Academiei Române și a principalelor biblioteci, în revistele centrale ale Patriarhiei etc.) sau în volume aparte *Manuscrise din Biblioteca Sfântului Sinod* - 2008, *Tipărituri din Țara Românească teaurizate de Biblioteca Sfântului Sinod* - 2009, *Cărți din Bibliotecile medievale păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod* - 2011, *Mărturie în cuvânt și chip. Vocabular al credinței creștine* alcătuit de Olga Greceanu. În aceste lucrări sunt prezentate unele dintre lucrările și colecțiile de patrimoniu ale Bibliotecii. Această deschidere a făcut posibilă inițierea unor colaborări cu muzee și biblioteci de prestigiu din țară, concretizate în expoziții și alte evenimente culturale (la Muzeul Național Cotroceni 2008 și 2011, la Biblioteca Academiei, expoziții tematice în colaborare cu Sectorul Patrimoniu Cultural al Patriarhiei Române).

În incinta recent renovată a Bibliotecii, înfrumusețată de mult cu picturi de către artista Olga Greceanu, Centrul de Presă Basilica (tv, radio, Ziarul Lumina) a derulat numeroase emisiuni și activități documentare.

Întrucât Biblioteca Sfântului Sinod a fost mai puțin prezentă și aproape necunoscută în peisajul celorlalte instituții similare, s-a avut în vedere evidențierea valorii sale, ca sprijin la aportul Bisericii Ortodoxe Române, privind susținerea culturii și spiritualității românești. Pentru mai multă eficiență și vizibilitate, a fost creat un site propriu al Bibliotecii: www.bibsinod.ro, unde sunt postate serviciile Bibliotecii și întreaga ei activitate; aceasta se alătură celorlalte demersuri de misiune creștină și culturală întreprinse de Biserica noastră întru folosul neamului românesc.